

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата філологічних наук, старшого наукового співробітника відділу української та зарубіжної фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України на дисертацію

Парубій Уляни Юрївни

«Українська замовляльно-заклинальна поезія: структурно-семантичні особливості та поетика жанру», подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії) зі спеціальності 10.01.07 – фольклористика (Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2019)

Українська замовляльна традиція, як і функціонально типологічна із нею голосильна традиція, попри свою архаїчність, і сьогодні активно побутує в Україні. Так, із приватних розмов мені відомо, що мало не в кожній родині практикували відвідини, так би мовити, знаючих людей. Зверталися до них у разі відповідної потреби, – насамперед тоді, коли виникає зневіра в медицині, у завтрашньому дні, коли є підстави турбуватися про власну долю чи долю рідних. Ця традиція, безумовно, зазнала відчутних трансформацій, але не зникла, не занепала і сьогодні потребує дослідницької уваги. Саме тому актуальність порушеної в роботі теми не викликає сумніву.

Задекларована мета роботи «виокремити структурні моделі, проаналізувати поетичні особливості замовлянь, простежити тенденції побутування та стан збереження замовляльно-заклинальної традиції» не викликає зауважень, хіба застереження, що такий закрій планування надто широкий і далеко виходить за можливості і межі кандидатської дисертації. Все ж авторка зуміла викласти свої міркування щодо кожного поставленого в роботі завдання.

Об'єктом дослідження в дисертації лікувальні замовляння, зібрані Уляною Парубій під час польової роботи й опубліковані у фольклорних збірниках.

Методика дослідження охоплює низку наукових підходів та інструментарій, серед яких найважливішим є метод інтерв'ювання (для збору та фіксації фольклорного матеріалу), етнографічний підхід (у провадженні приватних розмов і з'ясування контекст побутування традиції), структурно-семіотичний метод (для аналізу структури й семантики замовляльних текстів).

Наукова новизна роботи зумовлена запровадженням у фольклористичний дискурс нових даних про сучасне побутування замовляльної традиції (зокрема в обстежених селах Західної Бойківщини); у практиці застосування дослідницьких напрацювань французької семіотичної школи для аналізу традиційного okazіонального фольклору; у детальному аналізі формульної природи замовлянь, зокрема з'ясуванні генези популярної формули «вроки на сороки».

Практичне й теоретичне значення опонованої роботи не викликає заперечень і сумнівів, як і особистий внесок здобувачки, яка не лише зафіксувала певний зріз побутування замовляльної традиції, а здійснила відповідне картографування зафіксованих даних, наочно подала свої теоретичні напрацювання у таблицях (див. додатки до роботи). Така інформація стане у пригоді не лише фольклористам, а й дослідникам, які студіюють особливості трансформації народної культури.

Список публікацій і перелік наукових зібрань за участі Уляни Парубій свідчать, що апробація роботи достатня. На одній із конференцій (Міжнародна наукова конференція «Лемки, бойки, гуцули, русини – історія, сучасність, матеріальна та духовна культура», 14–15 червня 2013 р., м. Свидник, Словаччина) я особисто мала нагоду чути доповідь здобувачки й ознайомитися із проміжними результатами її наукової роботи.

Структура й обсяг дисертації не викликають зауважень. Читач щоразу переконується, що пані Парубій добре обізнана із відповідною науковою літературою, не боїться пропонувати власні гіпотези, робити самостійний аналіз записаного матеріалу. Особливо тішить, що стилістика й ідейне спрямування роботи далеко відійшли від поширених свого часу ідей про «уламки язичницьких молитов» (с. 33) чи «спотворені часом залишки» дохристиянської релігійної системи (с. 34), «рудименти міфів» (с. 129). Це свідчить про правильне розуміння авторкою особливостей і законів побутування традиційної культури, яка завжди відповідає, водночас формує і відображає суспільні запити і цінності. Основні висновки авторки про побутування замовляльної традиції суголосні із результатами моїх спостережень цього феномена народної культури (див.: Коваль-Фучило І. До проблеми: гріх і кара в українській народній традиції (на матеріалі фольклорних текстів, записаних у с. Мокряни Мостиського р-ну Львівської обл.). *Діалектологічні студії. 2. Мова і культура*. Львів, 2003. С. 201–222; Коваль-Фучило И. М. Архаика и современный быт жителей украинского села (на материале экспедиции 2008 г. в Закарпатье). *Славянская традиционная культура и современный мир*. Москва, 2011. Вып. 14. С. 296–306; Коваль-Фучило І. Сучасний стан побутування фольклорної традиції на Сумщині. Тези доповідей VII Міжнародної наукової конференції “Українська культура в історичному розвитку та державотворенні”, присвяченої 170-річчю від дня народження Павла Чубинського. Київ, 2009. С. 42–43 та ін.).

Слушною є позиція Уляни Парубій про те, що під час аналізу замовляльної традиції необхідно виходити за межі вербальної частини тексту й враховувати «обрядовий контекст» (с. 114). Така наукова позиція сьогодні особливо актуальна, оскільки дослідники прагнуть по-новому оцінити і з'ясувати роль авторства у процесах функціонування і трансмісії фольклору. Шкода, що авторка, намагаючись переконати потенційного читача у своїй всебічній обізнаності з новою і класичною науковою

літературою, так мало звернула увагу саме на цей істотний аспект, а він у побутуванні досліджуваної традиції має провідне значення. Так, традиція через строгі приписи і заборони визначає, хто має виконувати замовляння, щоб воно допомогло, як і кому передавати ці знання, якою має бути обрядова поведінка усіх учасників відповідного оказіонального обряду. Важливо, що традиція на обстежених теренах виробила систему спеціальної номінації для таких людей. Про це свідчать експедиційні записи здобувачки («Мизильник – остання роджена», с. 146).

Погоджуюся із обґрунтуванням формульної теорії побутування замовлянь, яку пані Уляна переконливо розвинула у третьому розділі. Її аналітичні спостереження про функції «мікрожанру», концентрацію семантики, трансформацію міфологічних уявлень звучать досить актуально, оскільки проблема збереження довгих текстових фрагментів у пасивній пам'яті носіїв сьогодні знову стоїть на порядку денному фольклористичної науки.

Не викликає заперечень також аналіз дев'яти варіантів замовлянь від уроків і висновок Уляни Юрїївни про ареальне поширення і локальне побутування замовляльної традиції, а також з'ясування трансформації міфологічних уявлень на прикладі замовляльної формули «уроки на сороки».

Дисертантка досить глибоко осмислила досліджуваний матеріал, подала своє бачення його поетики, побутування, локальних особливостей. Все ж дозволю собі висловити певні зауваження і міркування. Так, невмотивованим, на мою думку, є слово *поезія* у назві роботи. Воно нав'язує до літературоцентричного прочитання фольклору, що абсолютно не відчувається у самій дисертації, яка написана на засадах сучасного трактування усної народної творчості за її власними законами, з урахуванням законів побутування, прагматики, які далекі від літературних орієнтирів. Цілком відповідною була б назва *замовляльна традиція*, тим більше, що авторка активно послуговується цим терміном у роботі.

«Структурно-семантичні особливості», винесені в назву, вважаю складовою поетики жанру.

У дисертації трапляються незрозумілі, непояснені чи не достатньо чіткі формулювання понять і термінів: «застосування різних локусів дослідження» (с. 41), «різний ступінь складності щодо наративу» (с. 96), «ядро світогляду», «мовні побудови тексту замовлять» (с. 108), «тексти похоронної обрядовості» (с. 171).

Любінко Раденкович (с. 138) – відомий знавець південнослов'янської демонології, сербський дослідник.

Не можу погодитися із трактуванням «людини, яка захворіла» (с. 83) суб'єктом. Така думка слухна лише у випадку, коли власне виконавиця замовляння виконує його над собою, для себе, а у випадках, коли потребуюча людина звертається за допомогою до шептухи, суб'єктом є остання.

Текст автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого Уляною Юріівною Парубій дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Вказані зауваження не применшують наукової цінності рецензованої дисертації, яка є цікавою і досить сміливою студією. Загалом, висловлені міркування не ставлять під сумнів отриманих наукових результатів та не знижують високого наукового рівня дисертаційного дослідження, не применшують значення рецензованої дисертаційної праці.

Загалом вважаю, що до захисту подано ґрунтовне, оригінальне, завершене самостійне дослідження актуальної теми. Робота виконана на належному науково-методичному рівні. Можна стверджувати, що дисертація «Українська замовляльно-заклинальна поезія: структурно-семантичні особливості та поетика жанру» за актуальністю, сучасним методичним рівнем виконання, новизною і практичним значенням

отриманих результатів, обґрунтованістю наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірністю і повнотою викладу в опублікованих працях відповідає спеціальності 10.01.07 – фольклористика, профілю спеціалізованої вченої ради Д35.051.13, вимогам, які встановлені у пунктах 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 27.07.2016) щодо кандидатських дисертацій, а її авторка, Уляна Парубій, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.07 – фольклористика.

Офіційний опонент –

кандидат філологічних наук,

старший науковий співробітник

відділу української та зарубіжної фольклористики

Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології

ім. М. Рильського НАН України

Коваль-Фучило І. М.

I. M. Kovalchuk

